

УДК. 65.011.47

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Л.І. Дребот

В даній статті автор доводить важливість та значення планування, розподілу обов'язків, та контролю при етапному виконанні фінансово-економічного аналізу господарської діяльності підприємства та значення інформаційних ресурсів для діяльності підприємства. Наголошується на значенні інформаційних ресурсів для аналітичних розрахункових показників, показників фінансової звітності та на впливі результатів аналізу на прийняття господарських рішень. Кількість бібліографічних посилань – 8; мова українська.

Ключові слова: фінансово-економічний аналіз, інформаційна база, оцінка, управлінські рішення.

ВСТУП

За умов переходу економіки України до ринкових відносин і суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансово-економічного стану підприємств за умови виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми.

Фінансово-економічний стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансово-економічних результатів діяльності підприємства як у статичній за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів. Зараз аналіз є одним із основних заходів процесу санації (фінансового оздоровлення) суб'єктів господарювання. Оцінка економічного стану, згідно з класичною моделлю санації, дає змогу зробити висновок про діяльність чи нецільність санації даної господарської одиниці. Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і менша їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан. Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність. Існує і зворотній зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже, у виробничому процесі. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної

оцінки фінансово-економічного стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Необхідність регулювання результатів діяльності підприємства визначається його значною роллю у розвитку підприємства і гармонійному забезпеченні інтересів власників, персоналу та держави. Ефективність цього регулювання, як і ефективність будь-якої управлінської системи, значною мірою залежить від якості її інформаційної бази. Чим розширеніша операційна, інвестиційна та фінансова діяльність підприємства, тим вища роль якісної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень у галузі формування і використання рівня результатів його діяльності. Формування системи інформаційного забезпечення регулювання результатів діяльності підприємства являє собою цілеспрямований підбір відповідних інформативних показників для аналізу, планування та прийняття стратегічних і оперативних рішень.[5]

Ця система є частиною загальної системи інформаційного забезпечення управління підприємством, а тому підходить до її формування і забезпечення дієвості багато в чому схожі з відповідними підходами до зазначеної загальної системи взагалі та до системи управління прибутком зокрема.[2]

Слід відмітити, що ця проблема не є новою, її розглядають у вітчизняній та зарубіжній літературі, однак з огляду на складність немає однозначних чітких критеріїв за якими можна проводити господарський аналіз діяльності підприємства. Основною метою роботи було обґрунтування проведення аналітичної роботи у певній послідовності, що включає планування, розподіл обов'язків та вплив інформаційних ресурсів на господарську діяльність підприємства.

У наукових виданнях, які стосувались фінансів підприємства, економічного аналізу, фінансового обліку, окрема увага звертається на питання інформаційного забезпечення підприємства. Йдеться про праці: І.О.Бланка[2], І.П.Житньої[5], Н.В.Тарасенка [7], Є.В.Мніма, Г.Г.Кірейцева,

Дребот Людмила Іванівна - інженер каф. економіки менеджменту та маркетингу, УжНУ

М.Г.Чумаченка, А.Д.Шеремета, А.М.Поддєрьогіна [8].

Теоретичною і методологічною основою досліджень стали сучасні теорії ринкової економіки, роботи вітчизняних вчених і фахівців з проблеми дослідження ефективності діяльності підприємств, періодичні видання.

Метою даної статті є обґрунтування загальної системи інформаційного забезпечення підприємства для налагодження фінансового управління основними напрямками та аспектами його діяльності, що дасть змогу полегшити функціонування суб'єктів господарювання в умовах жорсткої конкуренції на ринку і забезпечить належний фінансовий стан.

1 ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ ОБОВ'ЯЗКІВ У ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ ПІДПРИЄМСТВА

Для того, щоб отримати змістовні, обґрунтовані висновки результатів аналізу, слід ретельно спланувати організацію робіт ще до початку його проведення. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства потрібно проводити в певній послідовності, використовуючи й пов'язуючи дані різних джерел інформації. Тому організація аналітичної роботи у зв'язку з цим включає: розробку загальних засад і порядку проведення аналізу, планування роботи окремих її елементів та етапів; матеріальне, методичне і наукове забезпечення; загальне керівництво, прийом виконаних аналітичних робіт.

Аналітична робота на підприємстві розпочинається з планування. Розрізняють загальний план аналітичної роботи та план (програму) конкретних аналітичних робіт. Загальний план аналітичної роботи складається на рік. Його структура

включає розділи господарської діяльності: об'єкти, що мають вивчатися; періодичність і терміни проведення аналізу, коло виконавців та осіб, відповідальних за певні розділи аналізу; джерела інформації і способи її поповнення. Програма аналізу включає розгорнутий та деталізований перелік питань, які передбачено вивчити, послідовність проведення аналізу; методику аналізу окремих факторів; комплект форм, схем, аналітичних таблиць та графіків, які треба обов'язково опрацювати під час аналізу.

Виконання завдань фінансово-економічного аналізу на всіх стадіях виробничо-господарської діяльності підприємства потребує повного охоплення аналітичною роботою всіх служб і дільниць. Тому необхідно розділити обов'язки й відповідальність між структурними підрозділами та окремими спеціалістами (виконавцями).

Провідними в організації та здійсненні аналізу виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства і його підрозділів є планово-економічний, бухгалтерський і фінансовий відділи. Ці функціональні служби під керівництвом головного економіста (заступника директора з економічних питань) розробляють методи аналізу окремих об'єктів і показників; проводять попередній, оперативний і наступний (завершальний) аналіз діяльності підприємства в цілому і окремих його підрозділів; здійснюють контроль за проведенням аналізу іншими відділами підприємства та економічними службами окремих цехів; готують висновки і розробляють заходи для прийняття управлінських рішень за результатами проведеного аналізу.

Розподіл обов'язків між функціональними службами підприємства щодо виконання аналітичних робіт передбачається робочою програмою. Один з найрозповсюдженіших видів даного розподілу наведено в таблиці 1 [8].

Таблиця 1 Розподіл обов'язків для комплексного аналізу між службами підприємства

Тема аналізу	Виконавці
Комплексний огляд основних показників	Головний економіст; лабораторія економіки і організації виробництва; планово-економічний відділ
Організаційно-технічний рівень виробництва продукції	Головний економіст; головний інженер; відділ нової техніки; виробничий відділ; відділ головного конструктора, матеріального постачання; дослідно-конструкторське бюро.
Використання основних засобів	Виробничий відділ; відділ головного механіка; планово-економічний відділ, який залучає технічні елементи.
Використання матеріалів і організація матеріально-технічного постачання	Заступник директора з комерційних питань; відділ постачання; відділ комплектації; виробничий відділ; планово-економічний відділ; технологічні служби; бухгалтерія.
Показники плати і заробітної плати	Відділ організації праці і заробітної плати; планово-економічне бюро цехів.
Обсяг і структура продукції	Планово-економічний відділ; виробничий відділ; відділ збуту; ВТК; фінансовий відділ; економічне бюро цехів.
Собівартість продукції	Планово-економічні відділи; економічне бюро цехів; бухгалтерія; технологічні служби.
Прибуток і рентабельність	Головний економіст; фінансовий відділ; відділ збуту; бухгалтерія; планово-економічний відділ.
Використання фінансових ресурсів і фінансового становища	Фінансовий відділ; бухгалтерія; відділ постачання; відділ збуту.

Примітка: Курсивом виділені служби, відповідальні за координацію

Значне місце в організації аналітичної роботи належить визначенню змісту і послідовності окремих її етапів. Виділяють три етапи виконання фінансово-економічного аналізу: підготовчий етап, основний етап і завершальний етап.

На підготовчому етапі здійснюється: розробка плану та програми аналітичної роботи; вибір і визначення загального стану об'єкта аналізу; розподіл роботи між аналітиками; розробка макетів і форм аналітичних таблиць, графіків, схем; перевірка достовірності джерел інформації. Недостатня увага до цього етапу може привести до втрати аналізом конкретності, цілеспрямованості.

Основний етап передбачає заповнення всіх таблиць, вивчення та опрацювання необхідної додаткової інформації, визначення загальних відхилень величини показників виконання завдань від базових величин, виявлення взаємодіючих факторів і обчислення їхнього впливу на зміну величини показників. На завершальному етапі узагальнюються результати аналізу, розробляються висновки і пропозиції щодо прийняття належних управлінських рішень відповідно до його цілей. Проводиться підготовка розпорядчих актів, призначення осіб, відповідальних з виконання рішень; контроль за впровадженням у виробництво пропозицій, що їх було висунуто за результатами аналізу.

2 ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Глибина і результативність аналізу фінансово-економічного стану підприємства залежить від обсягу, своєчасності та якості використаної інформації. В нашу епоху, в епоху інформації, набув поширення знаменитий вислів «хто володіє інформацією – той володіє світом». І з цим можна погодитись. Але володіти інформацією це ще не все: її потрібно вміти обробити, використати і направити в правильне русло. І той, хто вміє це зробити, дійсно контролює ситуацію, може нею керувати. Передусім це стосується керівників організацій, об'єднань, підприємств, які є об'єктами національної економіки. Тому що підприємство, яке вміло використовує необхідну інформацію в процесі планування, прогнозування та аналізу своєї господарської діяльності, може подолати жорстку конкуренцію на ринку певних продуктів чи послуг, які воно представляє (виробляє).

Нині під інформацією розуміють сукупність корисних відомостей, які є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передавання й перетворення.

Велике значення мають інформаційні технології, які базуються на застосуванні комп'ютерів, активній участі користувачів в інформаційному процесі, широкому використанні пакетів прикладних програм загального призначення, доступні до віддалених баз даних і програм завдяки обчислювальним мережам ЕОМ.

Усю сукупність інформації, яка використовується в процесі аналізу фінансово-економічного стану підприємства й забезпечує управлінську систему, та зацікавлених сторонніх користувачів можна розділити (з урахуванням головних джерел) на внутрішню та зовнішню групи, які утворюються з планово-облікових та позаоблікових даних [2].

До зовнішньої інформації відносять: матеріали перевірок податкової служби, пояснювальні й довідкові записки, листування з керуючою організацією, з фінансовими й кредитними органами, матеріали цільових обстежень, перевірок, особистих спостережень працівників та аналітиків, спеціальних вибірок, відомості, технічну документацію. Зовнішню офіційну бухгалтерську й статистичну звітність уніфіковано відповідними стандартами бухгалтерського, податкового та статистичного обліку і звітності. Джерелом зовнішньої інформації можуть бути:

публікації, звіти державних агентств, звіти торговельних асоціацій, наукові публікації, аналітичні журнали, довідки та записки;

інші підприємства: постачальники, замовники, конкуренти;

інформаційна індустрія: фірми, які надають інформаційні послуги (консультування), досліджують відповідні проблеми.

Як правило, найбільша частина інформації надходить із внутрішніх джерел. Використовуються дані оперативного і бухгалтерського обліку, планування, тощо. Збір інформації відбувається регулярно (у строки бухгалтерської та статистичної звітності) або епізодично (у разі потреби).

До джерел внутрішніх облікових даних належать: дані бухгалтерського обліку і звітності; статистичний облік і звітність. Дані бухгалтерського обліку дають об'єктивну кількісну характеристику різноманітних господарських операцій, узагальнену характеристику всієї сукупності засобів господарства за складом і розміщенням, за джерелами утворення і цільовими призначеннями. Для цього використовуються методи наскрізного і безперервного спостереження, суворе документування, систематизація на рахунок, групування в балансі та інших звітних таблицях.

Крім даних бухгалтерського обліку, для оцінки виконання планів (щомісячних, кварталних, річних) використовуються й статистичні дані, завдяки яким виявляються певні економічні зако-

номірності. Поточний аналіз використовує відомості оперативного обліку і звітів, забезпечує швидке отримання відповідної інформації. Результатна інформація подається у вигляді даних про недоліки в роботі та відповідних винуватців або про невикористані резерви та способи їх мобілізації. На відміну від поточного аналізу, оперативний використовує щоденну інформацію про діяльність підприємства, дані первинних бухгалтерських та інших документів, матеріалів контролю, спостереження, нарядів тощо. Для нього характерна певна приблизність результатної інформації.

Вибіркові облікові дані необхідні для деталізації показників звітності. Використовуються епізодичні вибірки, спостереження, поглиблені перевірки. Джерелом вибірових даних є поточний бухгалтерський облік і первинна документація. Уся підібрана для аналізу інформація і, насамперед, показники обліку і звітності, мають бути ретельно перевірені за формою і змістом. Особливу увагу потрібно приділити звітності, оскільки вона є найбільш прикладним джерелом інформації. Підприємство подає звіт про свою роботу вищому органу господарського управління, установам спеціалізованих відділів банків, органам державної статистики, фінансовим органам. Узгодженість показників різних форм звітності перевіряють, в основному, методом зіставлення. При перевірці за формою, встановлюється правильність оформлення документів звітів з погляду повної наявності й заповнення всіх реквізитів, підписів, таблиць, підсумків. При перевірці інформації за змістом (а вона може бути здійснена лише на підприємстві) встановлюють відповідність звіту даним бухгалтерського обліку і достовірність самого обліку. Перевірка має встановити доброякісність інформації, і лише за цієї умови можна розпочати сам аналіз фінансово-економічного стану підприємства. Всю економічну інформацію про діяльність підприємства після перевірки треба аналітично опрацювати: згрупувати показники, розчленувати їх і узагальнити, скласти розрахункові формули, обчислити середні, відносні величини за допомогою традиційних і сучасних економіко-математичних методів.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансово-економічного стану підприємства можна розділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою. Кожне підприємство розробляє свої планові та прогнозні показники, норми, нормативи, тарифи та ліміти, системи їх оцінки та регулювання фінансової діяльності. Ця інфо-

рмація становить комерційну таємницю, а іноді і „ноу-хау”.

Усі показники бухгалтерського балансу взаємопов'язані один з одним. Їх цінність для своєчасної та якісної оцінки фінансового стану підприємства залежать від їхньої вірогідності та дати складання звіту. Неможливо переоцінити значення повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для вирішення поточних та перспективних фінансово-господарських проблем. Для прийняття правильних фінансово-економічних управлінських рішень на рівні підприємства треба використовувати дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, є зрозумілими та прийнятими для користувачів. Зокрема, щоб порівняти фінансово-економічні результати, досягнуті у попередньому та поточному звітному періодах, необхідно використовувати лише порівняльні відповідні показники, тобто такі, які визначені за єдиною методологією з використанням однакових баз розрахунку і критеріїв та правил.

Фінансова звітність визначення П(С)БО 1 як бухгалтерська звітність, яка відображає фінансовий стан підприємства і результати діяльності за звітний період. Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело фінансової інформації під час прийняття економічних рішень (таблиця 2.) [8]

Для прийняття економічних рішень користувачам фінансових звітів необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства, склад фінансової звітності. За П(С)БО 1 до неї належать: баланс; звіт про фінансові результати; звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до звітів.

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду, розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний аналіз діяльності підприємства (таблиця 3.) [8]

Стійкий фінансово-економічний стан підприємства формується у процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансово-економічного стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально і всебічно характеризують господарське становище підприємства. [3]

Таблиця 2 Інформаційні потреби основних користувачів фінансових звітів

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання, продаж та володіння цінними паперами. Участь у капіталі підприємства. Оцінка якості управління. Визначення суми дивідендів.
Керівництво підприємства.	Регулювання діяльності підприємства.
Банки, постачальники та інші кредитори.	Забезпечення зобов'язань підприємства, оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання.
Замовники.	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання.
Працівники підприємства.	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання. Забезпечення зобов'язань підприємства перед працівниками.
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників.

Таблиця 3 Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Баланс	Наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством, на дату балансу.	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства; прогнозування майбутніх потреб у позиках, оцінка та прогнозування майбутніх змін в економічних ресурсах, які підприємство (імовірно) контролюватиме в майбутньому
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період.	Оцінка та прогноз прибутковості діяльності підприємства, структури доходів та витрат.
Звіт про власний капітал	Зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду.	Оцінка та прогноз операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.
Примітки	Вибрана облікова політика. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Оцінка та прогноз облікової політики, ризиків або невпевненості, які впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання, діяльності підрозділів підприємства тощо.

Ясна річ, що у доброму фінансовому стані заінтересоване передовсім саме підприємство. Однак добрий фінансово-економічний стан будь-якого підприємства формується у процесі його взаємовідносин з постачальниками, покупцями, акціонерами, банками та іншими юридичними і фізичними особами. З іншого боку, безпосередньо від підприємства залежить міра його економічної привабливості для всіх юридичних осіб, що завжди мають можливість вибору між багатьма підприємствами, спроможними задовольнити той самий економічний інтерес.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладений матеріал, слід наголосити на неприпустимості існування на практиці ситуацій, коли результатам фінансово-економічного аналізу не приділяється належна увага, адже на основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування і використання фінансових ресурсів підприємств, причини змін що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства, а також резерви поліпшення фінансового стану в перспективі. З цією метою підприємство

повинно розробити свою фінансову облікову політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього менеджменту. Для прийняття ефективних управлінських рішень потрібно не обмежуватись суто внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнювати її з відповідними показниками подібних підприємств, підприємств-конкурентів чи партнерів по бізнесу.

Головним завданням поетапної регламентації економічного аналізу є забезпечення дієвого поточного контролю за дотриманням якості аналітичної роботи її термінів і виконання. Упрова-

дження такої регламентації дасть можливість суб'єктам господарювання в умовах перехідної економіки якісніше здійснювати фінансове управління стосовно забезпечення стабільного розвитку підприємства, визначити заходи щодо забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

В майбутньому при дослідженні даного напрямку доцільно приділити увагу вдосконаленню методики аналізу господарської діяльності підприємства з метою створення цілісної, ефективної і гнучкої системи управління.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку" від 31 грудня 1999 року №318.
2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту. - К.: Ніка-Центр.-1999.- 436с.
3. Дайновський Ю.А. Фінансовий аналіз життєвого циклу підприємства // Фінанси України.-2003.- №10
4. Економічний аналіз: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця.-Житомир: ПП "Рута", 2003.-680с.
5. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. - К.: В.Ш. 1992.
6. Поліщук Н.В. Інформаційне забезпечення регулювання результатів діяльності підприємства // Фінанси України.-2002.-№ 1.
7. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. - Львів: ЛБІ НБУ, 2000. 485с.
8. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. проф. А.М.Поддирьогіна. - К.: КНЕУ, 1998. - 368 с.

УДК 338.24

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВИДОВИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОВОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Т.Ю. Якіма

Стаття присвячена виявленню суті управління як ознаки бізнесової організації, впливу законів організації та законів статичності організації на функціональний та видовий зміст управління. Запропоновано огляд точок зору на класифікацію функцій управління та обґрунтовані вимоги функціонального підходу до управлінської діяльності.

Кількість бібліографічних посилань – 8; мова українська.

Ключові слова: управління, організація, бізнесова організація, види управління, функції управління.

ВСТУП

Побудова ринкової економіки в Україні обумовлює ускладнення економічних взаємовідносин як в межах організації між її складовими частинами, так і з зовнішнім середовищем. Турбулентність ділового оточення сьогодні потребує

чіткого розуміння бізнес-ситуації, виявлення нових способів подолання виникаючих проблем, дослідження шляхів забезпечення високої конкурентноздатності підприємства. З іншого боку, в країні відбуваються процеси демократизації суспільства, принципові зміни в політичному та економічному житті, які формують нові правові та моральні закони дії суб'єктів господарювання. Це викликає необхідність дослідження змін, які відбуваються у здійсненні підприємницької діяльності

Якіма Т.Ю. - здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу